

Michaela Mihriban Özelsel’de Dinsel Değişim

Burak Salih SELÇUK | 0000-0003-3023-5823

YL Öğrencisi | Yazar | a.burakselcuks@gmail.com

Trabzon Üniversitesi | ROR: 04mmwq306

Felsefe ve Din Bilimleri | Trabzon, Türkiye

Öz

19. yy.’da çeşitli akımların etkisiyle batıda gerçekleşen ihtida hareketleri din psikolojisi ile ilgilenen uzmanların konuyu ele almaya ve araştırmaların yapılmasına yol açmıştır. Batılı literatürde dinî değişim dinî alanda meydana gelen değişimlere işaret eder ve bireyin bir dini kabul etmesi ya da sahip olduğu dinî değeri veya inancı reddetmesi anlamına gelir. Dinî değişim din içi ve dinler arası geçişler olmak üzere iki şekilde ayrılmaktadır. Türkçe literatürde bir kişinin dinî alanda geçirdiği değişimler için “ihtida” ve “hidayet” kavramları kullanılmaktadır. Bir dine mensup olan ancak dinin gerekliliklerini yerine getirmeyen bireyin, dinî vecibelerini tekrardan yerine getirmeye başlaması hidayet ya da dine dönüş olarak adlandırılır. İhtida ya da din değiştirme kavramı ise bireyin, sahip olduğu dinî değerleri ve inancı bırakıp başka bir dinî değeri ve inancı benimsemesi durumudur. Dinî alanda değişim yaşayan bireyler mühtedi olarak isimlendirilir. Dinî alanda değişim yaşayan bireyler mühtedi olarak isimlendirilir. Din değiştirme olgusu üzerine yürütülen çalışmalar, din psikolojisi başta olmak üzere birçok bilim dalının da ilgi çeken konuları arasında yer almıştır ve hâlâ yer almaya devam etmektedir. İhtida, hem din psikolojinin ilgilendiği temel konular arasındadır hem de tanınmış bir şahsiyet üzerinden dinî değişimin farklı yönlerini inceleyen müstakil çalışmalar yapılmaktadır. Din değiştirme sürecinin psiko-sosyal nedenleri üç başlıkta toplanır. Birincisi strese karşı bir çözüm olarak din değiştirme, ikincisi bireyin aileden aldığı eğitimler gibi uzun bir zamanı kapsayan süreci dikkate alan görüştür. Üçüncü görüş ise bireyin diğer sosyal etkilenmesi neticesinde olayları farklı yorumlama davranışı kazanmasıdır. Bireylerin dinî değişim süreçleri incelenirken değişime sebep olan güdüler; din değiştirme sürecinde etkili olan motifler, değişimin yönü ve süresi, değişimin sonuçları gibi farklı açılarından incelenmektedir. Bu çalışmanın amacı, Michaela Mihriban Özelsel’in Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçişini neden, süreç ve sonuçlarıyla incelemektir. Bu bağlamda Alman psikolog Michaela Mihriban Özelsel’in kısa biyografisi ve Müslüman olma hikâyesi verilmiş ve Özelsel’in dinî değişimi incelenmiştir. Özelsel’in Türkçeye çevrilmiş iki eserinden yola çıkarak nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseniyle gerçekleştirilen araştırmada elde edilen veriler içerik analizi ve betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Özelsel’in ergenlik dönemindeki arayışlarının, sorgulamalarının ve sosyal etkileşiminin din değiştirmesine kaynaklık eden en önemli güdüler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Din değiştirme motifleri bakımından Özelsel’in ihtidasının literatürde önerilen motiflerden tasavvuf yoluyla ihtida edenlerde daha fazla görülen entelektüel ve mistik tip ihtida modeline uyduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada Özelsel’in ihtidası çeşitli modellere göre de değerlendirilmiş, Köse’nin öne sürdüğü modele ve zaman süreci bakımından yavaş gerçekleşen ihtida modeline uyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu diğer Avrupalı mühtedilerin dinî değişim süreçleriyle uyumlu bulunmuştur. Özelsel’in ihtidasından sonra inançları, ibadetleri, tutumları, sosyal hayatına dair ve kültürel değerlerine dair geçirmiş olduğu değişimleri noktasında incelenmiş ve bu noktalara işaret edilmiştir. Araştırmanın bulgularından faydalanabilecek uzmanlara öneriler de verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi, Dinî Değişim, Dinî Değişim Motifleri, Michaela Mihriban Özelsel, Tasavvuf

Atıf Bilgisi

Selçuk, Burak Salih. “Michaela Mihriban Özelsel’de Dinsel Değişim”. *Rize İlahiyat Dergisi* 26 (Nisan 2024), 47-56.

<https://doi.org/10.32950/rid.1391544>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi		
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 15.11.2023	Kabul Tarihi: 15.04.2024	Yayın Tarihi: 20.04.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Etik Bildirim	ilahiyyatdergi@erdogan.edu.tr		
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.		
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Dizinlenme Bilgisi

Religious Conversion at Michaela Mihriban Özelsel

Burak Salih SELÇUK | 0000-0003-3023-5823

MA Student | Author | a.burakselcuks@gmail.com

Trabzon University | **ROR**:: 04mmwq306

Philosophy and Religious | Trabzon, Türkiye

Abstract

In the 19th century, the conversion that took place in the West under the influence of various movements caused experts interested in the psychology of religion to address the subject and conduct research about it. In Western literature, religious conversion refers to changes in the religious era and means that an individual accepts a religion or rejects a religious value or belief. Religious exchange is divided into two ways: intra-religious and inter-religious transitions. In Turkish literature, the concepts of "conversion" and "salvation" are used for the changes that a person undergoes in the religious field. When an individual who belongs to a religion but does not fulfill the requirements of the religion starts to fulfill his religious duties again, it is called guidance or return to religion. The concept of conversion or conversion, on the other hand, is the situation in which an individual abandons his religious values and beliefs and adopts another religious value and belief. Individuals who experience changes in the religious field are called converts. Studies on the phenomenon of conversion have been and continue to be among the topics of interest in many disciplines, especially the psychology of religion. Conversion is one of the main topics that the psychology of religion deals with, and independent studies are carried out that examine different aspects of religious change through a well-known figure. The psycho-social reasons for the religious conversion process are grouped under three topics. The first is conversion as a solution to stress, and the second is the view that considers a process that covers a long period, such as the education that the individual receives from the family. The third view is that the individual gains the ability to interpret events differently because of being influenced by other people. While examining the religious change processes of individuals, the motives that cause change; the motives that are effective in the conversion process are examined from different perspectives such as the direction and duration of the change, and the consequences of the change. The aim of this study is to examine the cause, process, and consequences of Michaela Mihriban Özelsel's religious conversion from Christianity to Islam. In this context, a short biography of German psychologist Michaela Mihriban Özelsel and her story of becoming a Muslim were given and Özelsel's religious change was examined. Based on two works of Özelsel translated into Turkish, the data obtained in the study carried out by the literature review method were analyzed by content analysis and descriptive analysis method. In this study, it was concluded that Özelsel's searches and inquiries during adolescence and his social interaction during adolescence were the most important motives that led to his conversion. In terms of conversion motifs, it has been concluded that Özelsel's religious conversion fits the intellectual and mystical type of reserve model from the motifs proposed in the literature. In this study, the religious conversion of Özelsel was evaluated according to various models and it was concluded the model that recommended by Köse, and his religious conversion concluded slow religious conversion model. Özelsel's changes after his religious conversion were examined in terms of their beliefs, worship, attitudes, changes in social life, changes in cultural values and points of change were pointed out. Suggestions were also given to experts who could benefit from the findings of the study.

Keywords

Psychology of Religion, Religious Conversion, Religious Conversion Motifs, Michaela Mihriban Özelsel, Sufism

Citation

Selçuk, Burak Salih. "Religious Conversion at Michaela Mihriban Özelsel". *Rize Theology Journal* 26 (April 2024), 47-56.

<https://doi.org/10.32950/rid.1391544>

Publication Information

Type	Research Article		
Process Information	Date of Submission: 15.11.2023	Date of Acceptance: 15.04.2024	Date of Publication: 20.04.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External		
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.		
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate		
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.		
Complaints	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr		
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.		
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.		

Abstracting and Indexes

Giriş

Din değiştirme olgusu, dinî tecrübenin bir çeşidi olarak değerlendirilmektedir (James, 2017; Tüzer, 2006). Batı literatüründe conversion kelimesi, her türlü değişimi ifade eder. Değişim dinî alanda meydana geldiğinde “religious conversion” kavramı kullanılır ve bireyin bir dini kabul etmesi ya da sahip olduğu dinî değeri veya inancı reddetmesi anlamına gelir. Türkçe’de dinî değişim için ihtida ve hidayet kavramları kullanılır. Dine dönüş/hidayet, bir dine mensup olan ancak dinin gerekliliklerini yerine getirmeyen bireyin, dinî vecibelerini yerine getirmeye başlamasıdır. Din değiştirme/ihtida kavramı ise bireyin, sahip olduğu dinî değerleri ve inancı bırakıp başka bir dinî değeri ve inancı benimsemesidir. Dinî değişim yaşayan kişi mühtedi olarak isimlendirilir (Hökelekli, 2020).

Din değiştirme çalışmaları din psikolojisi başta olmak üzere birçok bilim dalının ilgi çeken konuları arasında yer almıştır ve hâlâ yer almaya devam etmektedir. İhtida, hem din psikolojisi kitaplarının önemli konuları arasında yer bulmaktadır hem de tanınmış bir şahsiyet üzerinden dinî değişimin farklı yönlerini inceleyen müstakil çalışmalar yapılmaktadır. İhtida konusuna din psikolojisi kitaplarında yer veren çalışmalar Pazarlı (1982), Köse ve Ayten (2014), tanınmış şahsiyet üzerinden çalışılan araştırmalar ise Esen, (2011)’in araştırması örnek verilebilir.

İhtida konusunda yapılan çalışmalar din değiştirme olgusunun tabiatı hakkında farklı görüşler ileri sürmektedir. Dinî değişimde ilahi ve birtakım psikolojik ve sosyolojik etkiler üzerinde durulmaktadır. Din değiştirmenin psiko-sosyal nedenleri üç başlıkta toplanır. Birincisi strese karşı bir çözüm olarak din değiştirmedir. Birey stresten kurtulmak için tabiatüstü güçlere sığınır. İkincisi, bireyin aileden aldığı eğitimler gibi uzun bir zamanı kapsayan süreci dikkate alan görüştür. Üçüncü görüş ise bireyin diğer insanlardan etkilenmesi neticesinde olayları farklı yorumlaması durumudur. Araştırmacılar, din değiştirme olayının basit bir değişim değil girift bir olgu olduğunu belirtmektedir. Birey din değiştirme sonrasında hayatın çeşitli alanlarında köklü değişimler yaşayabilmektedir (Köse, 2012). Bireylerin dinî değişimi incelenirken değişime sebep olan güdüler; din değiştirme sürecinde etkili olan motifler, değişimin yönü ve süresi, değişimin sonuçları açılarından incelenmektedir (Kayıklık, 2005). Bu çalışmada şu ana probleme cevap aranmaktadır: Alman Psikolog Michaella Mihriban Özelsel’i din değiştirmeye iten dinamikler nelerdir? Ayrıca şu sorulara da yanıt aranmaktadır: Özelsel’de dinî değişimin şekli nedir? Özelsel’in dinî değişimini hızlandıran süreçler nelerdir?

1. Yöntem

Çalışmanın amacı; Alman psikolog Michaela Mihriban Özelsel’in Hristiyanlıktan Müslümanlığa doğru yaşadığı dinsel değişimi neden, süreç ve sonuçlarıyla incelemektir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmanın verileri literatür taraması yöntemiyle toplanmıştır. Veriler içerik analizine ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Çalışmanın sınırlılıkları şu şekilde ifade edilebilir: M. Mihriban Özelsel’in hayatındaki değişimler Özelsel’in vefat etmesi ve yakınlarından kimseye ulaşılamaması sebebiyle Türkçe’ye çevrilen iki kitabından yola çıkılarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada otobiyografik malzeme kullanılacaktır.

2. Özelsel’in Hayatı

Michaela Mihriban Özelsel, 1949 yılında Almanya’da doğmuştur. Kızlık soyadı “Jantzen”dir. Babasının Alman İrtibat Bürosu’ndaki başhekimlik görevi nedeniyle çocukluk ve ilk gençlik yıllarının bir bölümünü Türkiye’de geçirmiş ve İstanbul Alman Lisesinde eğitim görmüştür. İlk evliliğini Türkiye’de 15 yaşında tanıştığı Mehmet Bey ile görücü usulü ile yapmış, bu evliliğinden üç çocuk dünyaya getirmiştir. Eşi Mehmet Bey’le 19 yaşında evlenmiş ve eğitim görmek için birlikte Amerika’ya gitmişlerdir. Kuzey Karolina Üniversitesi’nde psikoloji eğitimi ve klinik psikoloji eğitimi almış, doktorasını Frankfurt Goethe Üniversitesi’nde tamamlamıştır. Birçok Avrupa ülkesinde, Amerika’da ve çeşitli Asya ülkelerinde klinik psikoloji, davranış bilimleri, sistemli aile terapisi ve bunların kadim sūfi teknikleri ile bağlantıları konusunda konferans vermiştir, aynı zamanda Maryland Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır (Kaplan, 8 Şubat 2003; Işık, 2007; Özelsel, 2013).

Özelsel, otuzlu yaşlarında arkadaşlarıyla birlikte Konya’ya gerçekleştirdiği ziyaretlerin birinde aşkın olarak tarif ettiği bir hâl yaşamıştır. Bu olay, Özelsel tarafından İslam’a girişi için vesile olan olay şeklinde yorumlanmıştır. Ancak Özelsel’in şehadet getirmesi bu olaydan bir yıl sonra gerçekleşmiştir: Uzun süredir görev aldığı Müslüman yardım kuruluşu, Arapça (Kur’an okuyabilmek için) kursu açar ve Özelsel de Kur’an okuyabilmek için bu kursa katılmak ister. Bu durumu kurs yöneticisi Hamdi Hoca’ya açar ancak kursa yalnızca Müslüman olanların katılabileceği cevabını alır. Özelsel o anda kelime-i şehadet getirmek istediğini söyler ve resmen Müslüman olur. Hamdi Hoca ona “Azize Mihriban” ismini verir. Ancak Özelsel “Michaela Mihriban” ismini kullanmayı tercih eder. Özelsel Müslüman olduğunda 36 yaşındadır (Özelsel, 2016; Şenler, 2017). Özelsel kelime-i şehadet

getirmesinden bir süre sonra ABD’de bir konferans sırasında “ilk müşidim” dediği kişiyle tanışır ve onun tasavvufa ilgisi başlar. Mevlâna ve İbnü’l-Arabî’ye büyük merakı olan Özelsel tasavvufu âdetâ yeniden hayat bulduğunu söyler. 1990’da ilk halvet deneyimini gerçekleştirir. Özelsel halvet deneyiminden önce ilk eşinden boşanır ve Almanya’ya taşınır. Özelsel ikinci evliliğini Peer ile yapar. Hac yolculuğuna çıkar, hacdan sonra ikinci halvet deneyimini gerçekleştirir. Bu süreçte ikinci eşinden de boşanır. Bu deneyimlerini günlükler tutarak iki ayrı eserde yayımlar (Özelsel, 2016). Özelsel, 2011 yılında Frankfurt’ta vefat eder.

3. Özelsel’de Dinî Değişimin Arka Planı

Din değiştirmenin, genelde ani bir olay değil uzun yıllara yayılan bir olgu olduğu dile getirilir. Bu alanda yapılan çalışmalar genelde mühtedilerin hayatlarını çocukluk döneminden başlayarak inceler (Gürsu, 1999; Kayıklık, 2002; Köse, 2012; Esen, 2011; Kartopu, 2013). Çocukluk döneminde bireyin ailesi ile ilişkisinin kötü olması (bireyin mutsuz bir çocukluk geçirmesi), anne babadan ya da bakıcısından ayrılış, ailenin dinî temayülleri bireyin ilerleyen süreçte din değiştirmesine zemin hazırlayan sebepler olarak zikredilmektedir (Köse, 2012).

Özelsel’in çocukluk döneminde travmatik mutsuzluğuna, babasız büyümesine ya da olumsuz baba imajına ve anne-babanın ayrılması gibi travmatik bir olay yaşadığına dair veriye ulaşamamıştır. Ancak Özelsel kendisine çok yakın bulunduğu teyzesinden ayrılmasının hayatı boyunca taşıyacağı “ayrı düşmüşlük” duygusunu ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Bu durum Özelsel’in ruhuna zarar veren travmatik bir durum ortaya çıkarmış ve onu arayışa itmiş olabilir. Nitekim Özelsel bu ayrı düşmüşlük hâlinin kendisini Allah özlemine hazırladığını ifade etmektedir (Özelsel, 2013). Yapılan çalışmalar ayrılık anksiyetesi ile bağlanma stilleri arasında ilişki olabileceğini öne sürmektedir. John Bowlby tarafından temelleri atılan bağlanma kuramı, bebeklik döneminde bireyin ebeveyn ya da bakıcısıyla kurduğu bağın bireyin sonraki hayat dönemlerinde etkili olduğunu öne sürer. Bu kurama göre Güvenli, kaçınan ve kaygılı kararsız şeklinde üç tür bağlanma kuramı vardır (Hayta, 2019). Çocukluk döneminde güvenli bağlanma stili geliştiren bireyler yetişkinlik döneminde daha az ayrılık anksiyetesinden muzdarip olurken, korkulu ve saplantılı bağlanma stili ile ailesine bağlanan bireyler daha fazla ayrılık anksiyetesinden muzdarip olmaktadır (Aydın, 2020). Tanrıyı güvenli bağlanma aracı olarak gören Kirkpatrick ve Shaver, bağlanma stillerinin tanrı tasavvuru ve dinî inancalarla ilişkili olabileceğini öne sürmüştür. Kirkpatrick ve Shaver’e göre birey sağlıklı bir bağlanma stili geliştirememişse bu eksikliği tanrıya bağlayarak tamamlayabilir (Kirkpatrick ve Shaver, 1990). Buradan hareketle Özelsel’in yaşamış olduğu ayrılık duygusunun onun din değiştirmesinde etkili olan güdülerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

Bir diğer gelişim aşaması olan ergenlik dönemi de din değiştirme olayı için önemli bir yere sahiptir. Bireyler bu dönemin en önemli özelliği olan şüphe ve sorgulamayı çocukluğunda ailesinden aldığı dinî bilgilere de uygular ve bu dönemde dinî yaşayışta bir azalma ya da dinî yaşayıştan uzaklaşma görülebilir (Karaca, 2016). Bu uzaklaşma ileriki yaşlarda bireyin din değiştirme sürecini başlatır ve bu döneme “moratoryum dönemi” denir. Bu moratoryum döneminde birey hayatın anlamına dair sorular sorar ve yeni dinî ya da dünyevi görüşleri dener (Köse, 2012). Gürsu (1999), Köse (2012) ve Kartopu (2013) da çalışmalarında inceledikleri mühtedilerin ergenlik dönemlerinde şüphe ve sorgulama neticesinde dinî bir moratoryum dönemi yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Özelsel’in de ergenlik döneminde bir kimlik arayışında olduğuna, toplumun ve ailesinin ona öğrettiği dinî bilgi ve değerleri sorguladığına, ailesinin kendisine öğrettiği dinden uzaklaştığına ve başka dinî ve dünyevi akımlar deneyimlediğine dair örnekler mevcuttur.

“Ailemde asla din hakkında konuşulmazdı. Genel görüşe uygun olarak ‘iyi insan’ olmak daha önemliydi, bunun için de kiliseye gitmek gerekmiyordu. Yine de arada bir İncil’e göz atılırdı. İnsanlarla konuşan bir ‘Tanrı’ vardı. Çocukluğumun en derin özelemlerinden biri de Tanrıyla bu tarz bir ilişki kurmaktı. Ama yaptığım bütün çocukça dualar cevapsız kaldı ve Tanrı hacı leylek, Noel Baba veya paskalya tavşanlarından başka bir şey ifade etmez oldu. (...) Ancak içsel arayışım devam etti. Saf çocukluk inançlarım yerini ‘izm’lere bıraktı: komünizm, altruizm, hümanizm, ateizm...” (Özelsel, 2013, 42).

“(…) boşu boşuna dua ederek geçirdiğim yıllar boyunca, yavaş yavaş hayal kırıklığına uğradım. Daha ufakken Noel baba ve ‘bebekleri leylekler getirir’ hikâyesinde olduğu gibi, Tanrı da aynı şekilde yitip gitti. Geride kalan boşluk Alturizm, hümanizm, ateizm gibi ‘izmleri’ benimseyip komünizmle flört etmemle oldu.” (Özelsel, 2016, 69).

Özelsel’in tüm bu satırları ve halvet notlarında paylaştığı İslam ile ilk karşılaşmasından Müslüman olmasına kadar geçen sürenin yirmi yıl olduğunu bildirmesi de moratoryum dönemine girdiğine ve bu dönemde farklı akımları denediğine işaret eder.

Hökekleli (2020), bireyin din değiştirmesinde etkili olan faktörleri üç başlık altında toplamaktadır. Bunlar psikolojik faktörler, manevi faktörler ve sosyo-kültürel ve dinî faktörlerdir. Suçluluk ve günahkârlık duygusu, anlama isteği ve zihinsel tatmin, kimlik bunalımı ve varoluşsal güvenlik isteği, dramatik tecrübeler, dinî olgunlaşma, estetik etkilenme psikolojik faktörlerdir. Dinî değişimin bir kaza, rüya, ses, mistik bir tecrübe vb. olaylar ile aniden gelişmesi manevi faktörlerdir. Telkin ve sosyal etkileşim, eski bağlı olduğu dine karşı tepkiler ve evlenme sosyo-kültürel faktörler olarak belirtmektedir.

Hökelekli'nin sınıflandırmasına göre Özelsel'de psikolojik faktörlerden anlama isteği ve zihinsel tatmin, kimlik bunalımı ve varoluşsal güvenlik isteği, dramatik tecrübeler ve estetik etkilenmenin etkili olduğu söylenebilir. Özelsel'in (2013), *Halvette 40 Gün ve Kalbe Yolculuk* adlı kitaplarının ön sözünde İslami uygulamaları (halvet, hac, namaz, oruç vb.) bir sosyal bilimci bakış açısıyla anlayıp deneyimlerini aktarmaya çalıştığını belirtmesi, Özelsel'in kitaplarının çeşitli yerlerinde hayatı boyunca devam eden anlam arayışını gösteren ifadelerin olması (Özelsel, 2013, 32-33), anlama isteği ve zihinsel tatmin maddesine işaret eden örneklerdir. Daha önce de belirtildiği gibi Özelsel'in çok sevdiği teyzesinden ayrılması, onun hayatı boyunca taşıyacağı "ayrı düşmüşlük" duygusunu tetiklemiştir (Özelsel, 2013, 93), bu durum hem dramatik tecrübeler hem de kimlik bunalımı ve varoluşsal güvenlik arayışına örnek verilebilir. "Hayatımda ilk kez Arapça bir yazı gördüğümde hissettiğim şey ilk görüşte aşkı..." (Özelsel, 2016, 71), ifadesi Özelsel'in din değiştirmesinde estetik etkilenmenin etkili olduğunun göstergesidir. Hökelekli'nin manevi faktörleri ani bir değişime işaret eden, ses, rüya, kaza vb. tecrübeleri ifade eder (Hökelekli, 2020: 298). Özelsel'de dinî değişim yavaş ve uzun süreli olduğundan bu tecrübeler Özelsel'in dinî değişimiyle uyuşmamaktadır.

Mühtedinin aile yapısı, onlarla ilişkisi, anne ve babanın ayrı ya da birlikte olması, ihtida edilen dine mensup arkadaş, alınan dinî eğitim, hâkim kültür gibi etkenler din değiştirmeye etki eden sosyokültürel faktörlerdir (Zavalsız, 2012; Hökelekli, 2020: 297). Yapılan çalışmalara bakıldığında sosyokültürel etmenlerin dinî değişime sebep olan önemli güdüler arasında gösterildiği görülmektedir. Başkurt (2006), Kadıköy, Beyoğlu ve Üsküdar özelinde psikososyal açıdan ihtidayı incelediği çalışmasında din eğitimi, eş ve çocuklar aracılığıyla ihtida etme, Türkiye'de, Müslüman kültürün hâkim olduğu ülkede, doğmuş olmak ve arkadaş grubu gibi sosyal faktörlerin önemi olduğunu belirtmiştir. Özelsel'in dinî değişimine sebep olan sosyokültürel ve dinî faktörlere bakıldığında Özelsel'in Hristiyanlık dininden duyduğu tatminsizliği ve dinî uygulamaların sembolik olduğunu (Özelsel, 2013) dile getirmesi, eski bağlı olduğu dine karşı tepki maddesine karşılık gelmektedir. Özelsel'in ilk evliliği Müslüman bir kişiyle olsa da bu evliliğin Özelsel'in Müslüman olmasına yol açtığına dair veri yoktur. Ancak şunu belirtmek gerekir ki; Özelsel'in çocukluk ve ilk gençlik yılları İstanbul'da geçmiştir. "...ben bir İslam ülkesi olan Türkiye'de büyümüşüm. Onlu yaşlarım boyunca, sabah ezanıyla başladığım günü, yatsı ezanıyla tamamlamıştım hep. Müslümanların kültürünü ve yaşayış tarzlarını merak etmiş ve araştırmışım." (Özelsel, 2016, 70-71), bu satırlar Özelsel'in Müslüman olmasında sosyal etkileşimin tek başına olmasa da önemli bir güdü olduğu gösterebilir.

Doğüstü varlık ya da varlıklarla kurulan ilişkiye tecrübe denir, tecrübe öznel ve herkesin aynı şekilde anlayabileceği tarzda ifade edilememesinden dolayı ortak bir tanımla yapılamamaktadır (Tüzer, 2006). William James'e göre tecrübe vasıtasız olarak Yararıdan gelen işaretlerin öznel olarak algılanmasıdır. Dinî değişim de dinî tecrübenin bir çeşididir (James, 2017). Özelsel'in dinî değişiminde ilahi müdahalenin de rolü olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Özelsel otuzlu yaşlarında Türkiye'yi tekrar ziyaret ettiğinde Konya'daki Mevlâna türbesine gider. Bu ziyaret esnasına yaşadığı duyguları şöyle ifade etmektedir: "...Birden (daha sonra 'aşkın' [transzendent] diye nitelendireceğim) başka bir hal'e girdiğimi fark ettim. Yanı başımda, çok güçlü bir varlığın dolaysız etkisini hissediyorum..." (Özelsel, 2016, 69), bu duygular neticesinde Özelsel İslam dinine ihtida etmeyi düşünür ve bir yıl sonra ihtida eder (Özelsel, 2016). Bu "aşkın" diye nitelendirdiği olayın ilahi müdahale ya da dinî tecrübe olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Bireylerin din değiştirmeden önce duygusal karmaşa (bireysel stres) ya da entelektüel (varoluşsal) arayışlarda bulunabileceği belirtilmektedir (Köse, 2012). Duygusal belirtiler her türlü travmatik yaşantıyı içeren, özellikle boşanma ve stresli durumları ifade eder. Özelsel İslam'a girişinden sonra deneyimlediği halvet ve hac deneyimlerinden önce eşlerinden ya da çocuklarından ayrılık süreci yaşamıştır. Bu ayrılıkların Özelsel'i sorgulamaya, anlam arayışında artışa ve Tanrı'ya sığınmaya itmiş olduğu söylenebilir (Özelsel, 2013; Özelsel, 2016). Entelektüel arayışlar ise sosyal konularda arayış ve sorgulama, dinî şüphe ve hayatın anlamına dair arayışlar ve sorgulamaları içerir (Köse, 2012). Özelsel'in hayatında entelektüel arayışlar yukarıda da değinildiği gibi mevcuttur. Hristiyanlık dinini sorgulaması sonucunda farklı dinî ve dünyevi akımları denemesi, hayatın anlamına dair yaşadığı derin sorgulama ve anlamlandırma isteğine (Özelsel, 2013; Özelsel, 2016), örnek verilebilir.

4. Özelsel'de Din Değiştirme Motifleri

Din değiştiren kişileri dindarlaşmaya nelerin ittiğini, bireylerin neyden veya nelerden etkilendiğini anlatan temalara din değiştirme motifleri denir (Köse ve Aytan, 2014). Din değiştiren kişide bu motiflerden sadece bir tanesi değil birden fazla motif de bulunabilir, nitekim Köse (2012), İngiliz mühtedilerle yaptığı çalışmada katılımcıların din değiştirmelerinde birden fazla motifin etkili olduğunu bulgulamışlardır. Lofland ve Skonovd (1981) daha önce yapılan din değiştirme ve dindarlaşma çalışmalarını inceleyerek entelektüel, mistik, deneysel, duygusal, yeniden uyanış ve cebrî din değiştirme olmak üzere altı din değiştirme motifini belirlemiştir.

Entelektüel motif, bireyin yeni bir dini veya ideolojiyi araştırarak (kitap, tv, internet) öğrenmesiyle gerçekleşen din değiştirmedir. Özelsel (2016), *Kalbe Yolculuk* kitabında çocukluğunda yaşadığı ülkenin dinini merak edip Kur'an-ı Kerim meali

okuduğunu ve daha önce de belirtildiği gibi farklı ideolojik yaklaşımları merak ederek onların görüşlerini belli süre benimsediğini ifade etmektedir. Bu tip ihtidalarda sosyal baskı düşüktür ya da hiç yoktur. Sorgulama süresi orta düzeyde devam eder, duygusal uyarılım orta düzeydedir ve ihtidada aydınlanma duygusu etkilidir, önce inanç sonra katılım gerçekleşir (Lofland ve Skonovd, 1981). Özelsel'in sorgulama süresi uzun sürmüş olsa da çocukluğundan başlayarak farklı din ve ideolojilere merakı olduğu, onlarla ilgili araştırmalar yaptığı ve ihtidasında entelektüel motifin etkili olduğu söylenebilir.

Mistik tip, bireyi derinden etkileyen rüya, kaza ve gaipten sesler duyma gibi aşkın olayların yaşanması üzerine gerçekleşen ihtida motifidir. Bu tip ihtidada sosyal baskı yoktur ya da çok azdır, ihtidanın gerçekleşme süresi kısadır. Mistik tiple gerçekleşen ihtidalarda duygusal uyarılım yüksek iken huşu, sevgi ve korku duyguları hâkimdir, önce inanç sonra ibadete katılım gerçekleşir (Lofland ve Skonovd, 1981). Özelsel Konya'da Mevlâna türbesini ziyaret ettiği sırada yaşadığı olayı aşkın "transzendent" diye nitelendirmektedir (Özelsel, 2016). Dolayısıyla Özelsel'in ihtidasında mistik tipin etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca mistik ihtidada tasavvufun, tasavvufi şahsiyetlerden ve bunların eserlerinden etkilenme de söz konusudur (Gürsu, 1999). Özelsel'in "... ilgim Hz. Mevlâna ve İbnü'l-Arabî'ye yönelikti." (Özelsel, 2013, 120), ayrıca Özelsel hem halvet süresinde hem de hac sırasında Mevlâna ve İbnü'l Arabî'nin eserlerine atıflarda bulunur ve kendi durumunu anlatan beyitlerden örnekler verir, bu durum tasavvufi etkilenmenin yani mistik motifin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Deneyel tip, bireyin kabul edeceği dinin kurallarını, ibadetlerini ve yaşayış tarzını öğrenmek için bir süre o dini kabul etmiş gibi yaşamasıdır. Bu tip ihtidalarda sosyal baskı düşüktür. İhtidanın gerçekleşme süresi uzundur. Duygusal uyarılma düşük iken hâkim duygu meraktır. Deneyel tip ihtidada önce ibadete katılım, sonra inanç gerçekleşir. Özelsel'in İslam'ı seçmesinde deneyel motifin etkili olmadığı söylenebilir. Duygusal motif, bireyin geçeceği dinin müntesiplerinin hayat tarzlarından ya da kendilerinden etkilenmesini ifade eder. Bu tip ihtidada orta düzeyde sosyal baskı vardır. Değişimin süresi uzundur, duygusal uyarılım orta derecede iken hâkim duygu sevgidir (affection). Duygusal motifte önce ibadete katılım sonra inanç gerçekleşir. Özelsel'in ilk eşi ve ailesi Müslümandır ancak onlara duyduğu duygusal yakınlığın direkt olarak din değiştirmesine sebep olmamıştır. Eşinin Müslüman olması onun din değiştirmesinde doğrudan etkili olup olmadığına yönelik (Şenler'in Müslüman olanlarla yaptığı röportajlardan oluşan *Hidayet* adlı eserinde) soruya Özelsel tarafından şu şekilde cevap verilmiştir: "Direkt olarak değil, (...) belki İslâm'la tanışmama vesile oldu ama yeterli değil..." (Şenler, 2017, 64).

Yeniden uyanış motifi bireyin bir vaaz esnasında bağlı bulunduğu din ile, o anki dinî duygularının tesiriyle, bağlarını güçlendirmesidir. Bu tip ihtidalarda sosyal baskı yüksektir ve ihtidaların gerçekleşme süresi kısadır, yeniden uyanış motifinde duygusal uyarılım yüksek iken hâkim duygu sevgi ve korkudur, önce ibadete katılım, ardından inanç gerçekleşir. Cebrî motif, çeşitli teknikler kullanılarak bireyi gruba veya dine sadık bir kişi yapmak yoluyla gerçekleşen dinî değişimdir. Bu tip ihtidalarda sosyal baskı yüksektir ve ihtidanın gerçekleşme süresi uzundur. Cebrî motifte duygusal uyarılım yüksek iken hâkim duygu korku ve sevgidir, önce katılım, sonra inanç gerçekleşir (Lofland ve Skonovd, 1981).

Araştırmacılar, ihtidayı zaman süreci açısından ani ihtidalar ve yavaş (kademeli) gerçekleşen ihtidalar olmak üzere iki şekilde inceler. Ani dinsel değişim çatışma, engelleme ve bilinç dışı süreçleriyle açıklanır. Bireyin bilinç dışına ittiği çeşitli duyguların aniden ortaya çıkması ve tüm bilinci etkilemesiyle olan dinî değişimlerdir. Ani dinsel değişimde birey, duygusal yapıdadır, rasyonel düşünemez, bilinçdışı süreçlerin etkisi altında olduğu için bu süreçte pasiftir. Bu tür ihtidalarda birey önce iman eder ardından dinî davranışları yerine getirir ve bireydeki değişimler çok keskindir. Yavaş gerçekleşen dinî değişim ise bireyin çeşitli alanlardaki sorgulamalarını içeren, daha çok entelektüel süreçleri içinde barındıran, belli bir zamana yayılmış dinsel değişimlerdir. Yavaş dinsel değişimlerde birey, ani dinsel değişimlerin aksine rasyoneldir, bilinçli şekilde karar verir ve aktif bir değişim süreci yaşar. Birey önce davranışlarını değiştirir sonra iman eder, bu tür değişimde anlam ve amaç bulma çabası ön plandadır ve bu çabalamalar neticesinde bireyin kendini gerçekleştirme söz konusudur (Köse, 2004; Kayıklık, 2005).

Özelsel'in değişiminin hızlı mı yoksa yavaş mı gerçekleştiğini söylemek oldukça zor görünmektedir. Çünkü onun ihtidası hem yavaş hem de ani gelişen ihtidanın özelliklerini içermektedir. Özelsel'in "Ancak şimdi dönüp geriye baktığımda yaşamın kendisinin, olayların başka türlü gelişmesini istediğini fark ediyorum. Kararımı, son derece ilginç bir şekilde, aşama aşama verir sonra da bu kararı dışa yansıtmaya başladım. Aslında bu süreç de çocukluğumdan başladı." (Özelsel, 2016, 71), sözleri ve Şenler'e verdiği röportajdaki "İslâmiyet'i seçişim bu konu üzerinde uzun uzadıya düşünmem, çalışmalarım ve araştırmalarım neticesinde olmuştur" (Şenler, 201, 64) sözleri onun çocukluğundan itibaren devam edegelen arayışlarıyla birlikte düşünüldüğünde yavaş bir dinî değişim geçirdiğini söylemek mümkündür. Ancak Özelsel Konya'da yaşadığı aşkın tecrübe sonrasında Müslüman olduğunu, bunun duyurulması noktasında ve kelime-i şehadet gibi yükümlülükleri yapma noktasında düşündüğünü "İstemsiz bir dürtü gibi kalbime hâkim olan din değiştirme dürtüsünün asıl geçerli olduğu yer yine kalbim değil miydi? Kalbimden geçeni dışarıdan teyit etmek anlamsız ve gereksiz görünüyordu bana." (Özelsel, 2016, 71), sözleriyle ifade etmektedir. Bu durum irdelendiğinde Özelsel'in aşkın deneyim yaşamış olması ve önce iman etmiş olması, ardından dinî yükümlülükleri öğrenmiş (Özelsel, 2013), sorgulamış ve hayata geçirmeye başlamış olması ani dinsel değişimi çağrıştırmaktadır. Bu çalışmada yukarıda

sayılan sebeplerden dolayı Özsel'in yavaş bir dinî değişim geçirdiği savunulmaktadır.

5. Bazı İhtida Modelleri Açısından Özsel'in İhtidası

Lofland ve Stark (1965), yaptıkları inceleme neticesinde yedi aşamalı bir din değiştirme modeli önermişlerdir. Bu model bireyin hangi aşamalardan geçerek din değiştirdiğini göstermektedir. Birincisi gerginlik hissetme aşamasıdır. Din değiştirecek olan birey gerginlik/çatışma yaşar. Çatışma, olması istenilen durum ile olan durum arasındaki farktan kaynaklanır. İkincisi dinî arayış aşamasıdır, bu aşamada birey gerginlik hissettiği durumlardan kurtulmak için dinî bakış açısıyla çözüm yolları arar. Üçüncü aşama dönüm noktasıdır, bu aşama bireyin girmeyi düşündüğü grupla karşılaşma anının hayatının dönüm noktasına rast gelmiş olmasını ifade eder. Beşincisi grupla duygusal bağlar aşamasıdır. Bireyin gireceği grubun üyeleri ile önceden var olan bir ilişkisinin bulunması durumudur. Altıncısı grupla daha fazla bağ aşamasıdır. Bu aşamada kişi grup üyeleri ile daha fazla etkileşim içinde olduğu için diğer grup üyeleri ile ilişkilerinin, her ne kadar zorunlu olmasa da azalmasını ifade eder. Yedinci aşama ise grupla yoğun etkileşim aşamasıdır. Bu aşama bireyin artık grup üyeleriyle etkileşimini artırmasının yanında grubun faaliyetlerine de katılmasını ifade eder. Bir başka model Rambo'nun süreç modelidir (Rambo ve Bauman 2012). Bu model Lofland ve Stark'ın modeliyle benzer aşamaları içerdiği ve benzer kavramlar üzerinde durduğu için detaylı şekilde incelenmeyecektir. Rambo'nun süreç modeli "bağlam, kriz, sorgulama, karşılaşma, etkileşim, bağlılık ve sonuç" aşamalarını içerir (Rambo ve Bauman 2012). Köse (2012)'nin İngiliz mühtediler üzerinde yaptığı çalışmada Lofland ve Stark'ın modeli İngiliz mühtedilerin ihtida süreçleri ile sınırlı şekilde uyumlu bulunmuş, Köse'nin kendisi bir süreç modeli önermiştir. Bu başlıkta Köse'nin süreç modeline göre Özsel'in ihtida süreci incelenecektir.

Köse'nin öne sürdüğü din değiştirme süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama *arayış* aşaması olarak isimlendirilebilir ki bu aşamada birey kendisine ailesi ve toplum tarafından aktarılan her türlü, dinî ya da dünyevi bilgiyi sorgular ve bu bilgileri kendisine uygun bulmaz. Ergenlik yıllarından sonra birey bu sorgulamaları erteler ve moratoryum devresine girer. Birey yaşadığı strese, çatışmalara ve entelektüel sorgulamalara yeni bir dinin çözüm bulup sorularını cevaplayabileceğini düşünür ve bu doğrultuda bir arayış içine girer (Köse, 2012). Özsel kendisine anlatılan tanrının pasif bir tanrı olmasından dolayı ona karşı çıkar. Ayrıca ailesinin kutsal kitapla ya da dinle ilişkisinin sınırlı olması Özsel'i kimlik bunalımına itmiş ve arayış içine sokmuştur. Bu arayışı farklı gruplarla başlamış, uzun bir süre sonra İslam'la nihayet bulmuştur (Özsel, 2013). Özsel'in eserlerinde moratoryum devresini açıkça dile getirildiğine daha önce de işaret edilmiştir.

İkinci aşama *temas* aşaması olarak isimlendirilebilir. Çünkü bu aşamada birey geçeceği din ile herhangi bir şekilde iletişime geçer. Bu iletişim ister bir komşu, eş, arkadaş ister kutsal kitapları da içeren yazılı ve görsel materyalle olsun bireyin dinle iletişimini, temasını ifade eder (Köse, 2012). Özsel'in İslam ile tanışması ailesiyle Almanya'dan Türkiye'ye gelip yaşamıyla olmuştur. On üç yaşında, bulunduğu ülkenin dinini merak edip Kur'an meali okumasının Özsel'in (2013), İslam'la ilk etkileşimi olduğu söylenebilir. Özsel'in ilk eşi ve ailesi de Müslümandır ancak Özsel'in ihtidasında Mehmet Bey'le olan evliliğinin doğrudan etkili olduğu söylenemez (Şenler, 2017). Özsel otuzlu yaşlarında Almanya'da yaşadıkları bölgede faaliyet gösteren İslami bir dernekte gönüllü olarak çalıştığını ifade etmektedir. Özsel'in çocukluk yıllarının Türkiye'de geçmiş olması da ayrıca üzerinde durulması gereken bir karşılaşmadır. "... ben İslam Ülkesi olan Türkiye'de büyümüştüm. Onlu yaşlarım boyunca, sabah ezanıyla başladığım günü, yatsı ezanıyla tamamlamıştım hep." (Özsel, 2016, 71-72), diyerek Özsel de bu karşılaşmayı Müslüman olmasına vesile olan sebepler arasında saymıştır. Özsel'in duygusal etkilenmesinin tasavvuf yoluyla hatta Mevlâna ve İbnü'l-Arabî vesilesiyle olduğu söylenebilir zira Özsel "Müslüman olduğumda, bu kutsal kitab'a 'kutsal' oluşundan dolayı çekinerek yaklaştım. İçeriği beni pek ilgilendirmiyordu bile, ilgim Hz. Mevlâna ve İbnü'l-Arabî'ye yönelikti" (Özsel, 2013, 120) sözleriyle on üç yaşında okuduğu Kur'an-ı Kerim mealinden yirmi yıl sonra ilgisinin kutsal kitaptan çok Mevlâna ve İbnü'l-Arabî'ye olduğunu söyler. Bu satırların Özsel'in İslami uygulamaları denemesi şeklinde de yorumlanması mümkündür. Ancak bu satırların Özsel'in Müslüman olmasının üzerinden belli bir süre geçtikten ve halvete girdikten sonra yazıldığı birlikte düşünülürse, onun Müslüman olduktan sonraki dinî değişimine yönelik örnek teşkil ettiği söylenebilir. Sonuç olarak Özsel'in duygusal etkilenmesi Mevlâna ve İbnü'l-Arabî gibi şahsiyetler ve onların eserleri çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Üçüncü aşama *hazırlık ve deneme* aşaması olarak isimlendirilebilir. Bu aşamada birey geçmeyi düşündüğü dinin kural ve ibadetlerini uygulamaya çalışır şayet kendisine uygun bulursa ihtidasını açıkça herkese söylemeye başlar (Köse, 2012). Özsel yukarıda değinilen aşkın deneyimleri yaşadıkten sonra İslam ve Müslümanlar hakkında epeyce sorgulama yaptığını söylemektedir. Bu durumu ailesine ve arkadaşlarına (hatta eşi Türk olmasına rağmen bu fikrini "saçma" bulmuştur) nasıl anlatacağıyla ilgili uzun düşüncelere girmiştir. Onun namaz, oruç ve benzeri ibadetleri denemediği daha çok "manevî" olarak nitelenebilecek kuralları deneyimleyip Müslüman olduğu söylenebilir. Ayrıca Özsel, Konya'da yaşadığı deneyim sonrasında zaten Müslüman olduğunu söylüyor (içsel olarak). Kelime-i Şehadet ve bunun duyurulması noktasında onun bazı düşünceleri olduğu söylenebilir. Bu noktalar Özsel tarafından tali meseleler olarak görülmektedir (Özsel, 2016). Köse'nin üç aşamalı süreç

modeline benzer bir model de Hökeleki (2020), sunmuştur. Bu model benzer aşama ve kavramlara vurgu yaptığı için detaylı incelemeye tabii tutulmayacaktır. Hökeleki'nin modeli dört aşamalı bir din değiştirme modelidir. Bunlar kanaat ve bunalım safhası; arayış, araştırma ve karşılaştırma safhası; karar verme ve teslim olma safhası, sonuç safhası olarak adlandırılmaktadır.

6. Özelsel'de Tasavvufi Etkilenme

Tasavvuf yoluyla gerçekleşen ihtidalarda bireyler, genellikle manevi yönlerinin zayıflamasından dolayı tasavvuf yolunu seçtiklerini, diğer dinlerden ziyade tasavvufi yaşamı aşkın alanı deneyimlemek ve kendilerini keşfetmek amacıyla tercih ettiklerini dile getirmektedirler (Köse, 2012). Avrupa örneğinde yürütülmüş ihtida çalışmaları, mühtedilerin çoğunluğunun ihtidasında mistik ve tasavvufi araçların rolü olduğunu göstermektedir (Köse, 2012; Gürsu, 1999; Top, 2007).

Tasavvufi etkilenme ile ihtida eden bireylerde bunalım ve değer yoksunluğunun getirdiği arayış, tasavvufa dair bir eserden etkilenme, şeyh veya müritlerden etkilenme ve sanat eserlerinden etkilenme söz konusu olabilmektedir (Gürsu, 1999). Bu sayılan unsurlara yukarıda çeşitli vesilelerle değinilmiş olmasından dolayı yüzeysel şekilde Özelsel'deki karşılıklarından bahsedilecektir. Değer yoksunluğu ve bunalım Özelsel'de açık bir şekilde yoktur ancak kendisinin hayatı boyunca bir anlam arayışı içinde olduğunu söylemesi bu madde için örnek teşkil edebilir (Özelsel, 2013). Bununla birlikte onun Hristiyanlık dini ve ailesinin Tanrı hakkındaki görüşleri (Özelsel, 2013), bu değerleri beğenmeme şeklinde yorumlanabileceği gibi değer arayışı içinde olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Tasavvufa dair eserlerden etkilenme maddesine gelindiğinde Özelsel'in İbnü'l Arabî ve Mevlâna'dan etkilendiğine hem yukarıda değinilmiştir hem de eserlerinin her yerinde bu şahıslardan alıntılar yapması bunun göstergesidir (Özelsel, 2013). Özelsel kendisinin tasavvufa girmesine sebep olan şeyhi ile de derin bağlar kurması şeyh ya da müritlerden etkilendiğine örnek olarak verilebilir. Özelsel'in "... duyarsızlığım bariz biçimde Mürşidimden bir haber alma saplantısına dönüştü." (Özelsel, 2013, 34) sözleri bu duruma örnek teşkil eder. Özelsel'in bu bağlılık hissi halvetle birlikte inanca dönmüştür. Özelsel'in hat sanatı başta olmak üzere İslam sanatlarına dair bir koleksiyonu olması ve "Hayatımda ilk kez Arapça bir yazı gördüğümde hissettiğim şey ilk görüşte aşkı..." (Özelsel, 2016: 71), ifadesi Özelsel'de estetik etkilenmenin örneği olarak verilebilir.

Köse, tasavvuf yoluyla ihtida edenlerin gruba katılmadan önce uyuşturucu madde kullanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu mühtedilerde daha çok duygusal ve mistik din değiştirme motifinin belirgin olduğunu belirtmektedir (Köse 2012). Ancak Özelsel'de böyle bir durum söz konusu değildir.

7. İhtida Sonrası Değişim

Mühtedilerin, ihtidadan sonraki değişimleri tek bir alanda olmaz. İhtidadan sonra mühtedilerde isimden karakter, tutum ve davranışlara kadar çok boyutlu bir değişim yaşanır (Köse, 2012).

Özelsel, ailesinin sözde Hristiyan olduğundan, dini hayatlarının içine dâhil etmediklerinden ve inandıkları tanrının pasif bir tanrı olarak algılandığından şikâyet etmektedir (Özelsel, 2013). Bu sebeple bu durumun kendisini farklı dinî arayışlara yönlendirdiğini ve bu arayışlarının da kendisini İslam'a ittiğini belirtmiştir. Yani dinin ve tanrının insan hayatındaki yeri ile ilgili tutumlarında değişiklikler meydana gelmiştir, bu değişimin en açık kanıtı Özelsel'in birlik olma arzusudur. İnanç noktasında Özelsel'in kelime-i şehadet getirdiği bilinmektedir, eserlerinden inanç esaslarına dair bir sorgulama ya da reddettiğine dair veri elde edilememiştir. İbadetler noktasına bakıldığında Özelsel'in eserlerinden anlaşılıyor ki ilk Müslüman olduğu yıllarda ibadetlerini tam anlamıyla yerine getirememiştir. Bunu "İslam'ın beş şartından biri olan namazı tam anlamıyla yerine getirememiştim..." (Özelsel, 2013: 27), sözleriyle ifade etmektedir. Buna binaen Özelsel'in Müslüman olduktan sonra bir bunalım evresi geçirdiği söylenebilir. Bu bunalımın neticesinde tasavvufla karşılaşmış ve tasavvufu birlikte dini tam anlamıyla yaşamak için öğrenmeye ve deneyimlemeye devam etmiştir. Bu bunalım ve öğrenme sürecinin en somut delili de Özelsel'in Türkçe'ye çevrilen iki kitabıdır (Özelsel, 2013; Özelsel, 2016).

Girilen yeni dinin üyeleriyle kurulacak olan sağlıklı ilişkiler din değiştirmeyi başarılı ve kalıcı kılar (Köse, 2012). Özelsel'in ilk eşinin Türk olmasından dolayı zaten etrafındakiler İslam'a aşına olan kişilerdir. Ayrıca Özelsel'in gönüllü olarak çalıştığı Müslüman yardım kuruluşundakilerle de iyi ilişkileri olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Özelsel'in sosyal çevresinde dramatik bir değişim olmamıştır. Öte yandan Özelsel, Alman arkadaşlarının Müslüman olmasına tepki göstereceğini düşünmüş ancak onlarla da herhangi bir olumsuz olay yaşanmadığını, Müslüman olduktan sonra sosyal çevresinin çok fazla değişmediğini belirtmiştir (Özelsel, 2016). Son olarak Özelsel'in sosyal çevresindeki belki de en önemli değişikliğin tasavvuf ile tanışması ve halvet tecrübelerinden sonra olduğu söylenebilir. Ayrıca İslam'ı tam anlamıyla içselleştirmesinin de bu yolla gerçekleştiğini söylemek doğru olur.

Mühtediler, ihtidadan sonra ait oldukları kültürün öğelerini terk edip tamamen İslam'ın kültürünü benimseyebilirler. Özelsel'in de tamamen kültürel bir değişim yaşamadığı söylenebilir.

“Bazı hacı arkadaşlar bana, artık ben de hacı olduğuma göre, Almanya’ya döndüğümde başımı örtecek miyim ya da oje sürmekten vazgeçecek miyim vb. gibi şeyler soruyor. Ben de kendi kendime, neden herkese bu dış göstergelerin en önemli şeylermiş gibi görüldüğünü soruyorum. Neden kimse kimseye, bundan böyle inandığın gibi yaşamak için (inanmaktan ne alıyorsan ona göre elbette) ne yapacaksın diye sormuyor...” (Özsel, 2016, 162).

Özsel’in bu sözleri kültürel değişim hakkında ipucu olabilir. Özsel örtünme (başörtüsü) konusunda da sorgulamalarda bulunmaktadır, Müslüman olduktan sonra örtüyü yalnızca namaz kılarken takmıştır. Öte yandan *Kalbe Yolculuk* adlı kitabı, *Halvette 40 Gün* kitabından daha sonra yazılmış ve yayımlanmıştır, Özsel’in kitap kapağındaki fotoğrafında da başını örtmediği görülmektedir. Ayrıca Özsel, alkol ve domuz etinden uzak durduğunu belirtmektedir (Özsel, 2016). Kültürel değişim konusunda son olarak Özsel’in kendine verilen “Azize Mihriban” isminin yerine “Michaela Mihriban” ismini kullanması, bu noktada bir kültürel kabullenmesinin yanında kendi ait olduğu kültürü de tamamen reddetmediğinin en önemli göstergesi sayılabilir.

Sonuç

Bu çalışmada Özsel’in dinî değişimi sebep, süreç ve sonuçlarıyla incelenmiştir. Özsel’in din değiştirmesinin arka planında çocuklukta yaşadığı ve hayatı boyunca etkisini hissettiği travmatik bir olay, ergenlik dönemindeki arayış ve sorgulamaları gibi psikolojik faktörlerin ve çocuklukta yaşadığı ülkenin; insanlarıyla, kültürleriyle ve diniyle kurduğu sosyal etkileşimin olduğu sonucuna varılmıştır.

Özsel’in din değiştirme sürecinde hangi din değiştirme motiflerinin etkili olduğuna bakıldığında entelektüel ve mistik tipin etkili olduğu görülmektedir. Bu iki din değiştirme tipi tasavvuf yoluyla ihtida edenlerde en fazla görülen motiflerdir.

Özsel’in, din değiştirme sürecinde geçtiği aşamaların, arayış, temas, hazırlık ve deneme şeklinde ilerleyen modele uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Özsel’in hayatında tasavvufun önemli yeri olduğu ve değişiminde tasavvufun etkisinin de olduğu anlaşılmıştır. Tasavvuf yoluyla ihtidada şeyh ve müritlerden ya da tasavvufi şahsiyetlerden ve onların eserlerinden etkilenmenin Özsel’de açık bir şekilde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Özsel’i etkileyen en önemli şahsiyetler Mevlâna ve İbnü’l-Arabî’dir.

Özsel din değiştirme sonrasında çeşitli alanlarda değişim yaşamıştır. İnanç ve tutumlar noktasında belirgin değişim yaşamıştır. İbadetler noktasında ise ilk dönemlerde bir bunalım dönemine girmiş ancak tasavvufla tanışmasından sonra ibadetler noktasında da değişim yaşamıştır. Özsel’in sosyal çevresi ihtidadan sonra tamamen değişmemiştir. Yine Özsel, İslam kültürünü kabul etmesinin yanında Alman kültürünü de tamamen reddetmemiştir.

Son olarak Özsel’in ihtidasının tek bir sebebe indirgenemeyecek kadar karmaşık ve birçok faktörün etkili olduğu bir süreç olduğunu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın ve literatürde var olan diğer çalışmaların sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda her bireyin değişim süreci biricik olmakla birlikte süreçte bazı ortak noktaların olduğu görülmektedir. Bu ortak noktalar İslam’ın mistik boyutu olan tasavvufun bireylerin ihtida sürecinde etkin rol oynadığı şeklinde ifade edilebilir. Buradan hareketle Diyanet İşleri Başkanlığında ihtida etmek isteyenlerle ilgilenen görevlilere şu öneride bulunulabilir: İslam’ı tanımaya çalışan bireylere öncelikle İslam’ın hoşgörülü ve kolay olarak kabul görülen yönleri gösterilip akabinde diğer yönleri öğretilmelidir. Ayrıca dinin temsilcisi olan insanların da bu bilinçle yetiştirilmesi ve bu bilinçle davranması bireylerin ihtidası için kolaylaştırıcı unsur olabilir. Araştırmacılar için ise şu öneride bulunulabilir: İhtida farklı boyut ve türleri ile farklı örneklemeler üzerinde incelenebilir, ihtida etmiş bireylerin psiko-sosyal özelliklerine katkıda bulunulabilir. Bununla birlikte sadece diğer dinlerden İslam’a doğru gerçekleşen ihtidalarla ziyade İslam dininden diğer dinlere doğru gerçekleşen ihtidalar da araştırmaya muhtaç konular arasındadır.

Kaynakça | References

- Aydın, Abakay Bengisu. Yetişkin Bireylerde Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ile Bağlanma Stilleri ve Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Başkurt, İrfan. "Yaygın Din Eğitimi ve Sosyo-Psikolojik Açından İhtida Hadisesi (Üsküdar, Kadıköy ve Beyoğlu Örneği)". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (14), (2006), 173-205.
- Esen, Nesibe. "Necip Fazıl Kısakürek'te Dinsel Değişim". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1, (2011), 129-154.
- Gürsu, Orhan. *Günümüzde Tasavvuf Yoluyla İslam'a Yönelişin Sosyo-Psikolojik Analizi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Hayta, Akif. *Bağlanma Kuramı ile Allah Tasavvuru*. İstanbul: İz Yayıncılık, (2019).
- Hökekleli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 15. Basım, 2020.
- Işık, İhsan. "Michaela Mihriban Özelsel". *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*.7/2880. Ankara: Elvan Yayınları, 2008.
- James, William. *Dinsel Deneyimin Çeşitleri: İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. çev. İsmail Hakkı Yılmaz. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017.
- Kaplan, Sefa. "Alman Psikolog Michaela Üsküdar'da 40 Gün Halvete Girdi". *Hürriyet* (8 Şubat 2013), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/alman-psikolog-michaela-uskudar-da-40-gun-halvete-girdi-126973>
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, (2016).
- Kartopu, Saffet. "Muhammed Esed'de Dini Değişimin Psikolojik Analizi". *Turkish Studies*, 8/6, (2013), 345-364.
- Kayıklık, Hasan. (2005). "Bireysel Yaşamda Dinsel Değişim". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/2, (2005), 5-23.
- Kayıklık, Hasan. "Gazali'de Dinsel Yaşayışın Evrimi". *Dini Araştırmalar*, 5/14, (2002), 117-130.
- Kirkpatrick, Lee, A. ve Shaver Phillip, R. "Attachment theory and religion: Childhood attachments, religious beliefs, and conversion". *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29/3, (1990), 315-334.
- Köse, Ali- Aytan, Ali. *Din Psikolojisi* İstanbul: İz Yayıncılık, 4. Basım, 2014.
- Köse, Ali. "Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Nedenleri". *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*. ed. Ömer Faruk Harman 407-427. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Köse, Ali. *Neden İslam'ı Seçiyorlar: Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Basım, 2012.
- Lofland, John- Skonovd, Norman. "Conversion Motif". *Journal for the Scientific Study of Religion*, 20/4, (1981), 373-375.
- Lofland, John- Stark, Rodney. "Becoming A World-Saver: A Theory Of Conversion To A Deviant Perspective". *American Sociological Association* 30/6 (1965), 862-875.
- Özelsel, Michaela Mihriban. *Halvette Kırk Gün: Psikolog Bir Dervişe'nin Halvet Günlüğü ve Bilimsel Çözümlemesi*. çev. Seda Çiftçi. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 9. Basım, 2013.
- Özelsel, Michaela Mihriban. *Kalbe Yolculuk: Alman Psikoloğun Hac Yolculuğu ve Bir Manevi Uyanış Hikâyesi*. çev. Seda Çiftçi. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Pazarlı, Osman. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 18. Basım, 2020.
- Rambo, Lewis R- Bauman, Steven C. "Psychology of Conversion and Spiritual Transformation". *Pastoral Psychol* 61 (2012), 879-894.
- Şenler, Şule Yüksel. *Hidayet*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017
- Top, Nuriye. *İhtida Hâdiselerinde Tasavvuf Kültürünün Rolü*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Tüzer, Abdülâtil. *Dinî Tecrübe ve Mistisizm: Felsefi Bir Yaklaşım*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2006.
- Yapıcı, Asım. "Müslümanlıktan Hıristiyanlığa Geçişin Sebepleri Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir İnceleme". *Jurnal of Islamic Research*, 20/2 (2007), 221-231.
- Zavalsız, Yusuf Sinan. "Din Değiştirmenin Psiko-Sosyal Kodları". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2012), 12(2), 185-200.